

a meggyőződés vállalásának, a kimondott szónak elevenbevágó következménye: a szónak ma kockázata van. Ma a szó harcot jelent, s nem a harc elkerülését. Megvallani meggyőződésünket — nem a tettről szólunk, hanem a kimondott szóról — ma tetszamba megy. Meggyőződést ma étellel is fizetnek. Ezért kapott különös súlyt, jelentőséget, becsét a megvallott szó, a mai ember sajátos fegyvere. Fegyver annyit más fizikai fegyver között, s olykor nem kevésbé pusztító, mint am azok. A kimondott szó ma elkötelezettsé-

get jelent. Nemcsak egyéni öntudati, lelkiismereti értelemben, mely sarkal és számonkér önönmagunk előtt, hanem mint külső manifesztáció, melyet egy külső fórum, a közhatalom is ellenőriz és számonkér. Egyéni lelkiismeretünk azt sugallja, hogy meggyőződésünket kifejezzük, a közhatalom — legalább is egyes országokban — viszont felelősségre von, megtorol, ha lelkiismereti ügyünknek neki nem tetsző formában kifejezést adunk. (Neufeld Béla)

VILÁGSZEMLE

A NÉGYHATALMI HÁBORU ELSŐ FÁZISA

„Négyhatalmi háború” — talán így fogják hívni utódaink a most folyó háborút, ha az megmarad — amit remélünk — eddigi keretei közt és nem lesz általános európai vagy második világháborúvá. Ami azonban a mi „semleges néző” szempontunkból érdekessé teszi, az az, hogy mindeddig — már pedig alighanem a háború első fázisának végéhez is jutottunk — a négy hadviselő hatalom szerepénél is szinte nagyobb szerep jutott eddig egy semleges ötödiknek: a Szovjetuniónak. Miből áll ez és meddig terjednek a keretei? Igaz-e, hogy a szovjet-német megneemtámadási egyezmény tette lehetővé a németek támadását és ezzel provokálták a négyhatalmi háborút? Igaz-e, hogy Hitler és Sztalin nemcsak Lengyelország felosztásában, de általában és örökre megegyeztek egymással és nemcsak abban, amit a német sajtó világgá kiált, hogy „Németország és Oroszország egymás ellen többé nem harcolnak”, de, hogy együtt lépnek majd fel a végén és szétzúzzák a régi Európát? Lehet ez, a tűznek és viznek ez a szövetkezése, amely a vörös zászlót a hitlerizmus és a horogkeresztet a kommunizmus szolgálatába állítja?

— Árulás! — kiáltja a sültgalamb-váró kispolgári baloldal.

— Csitt! — felel neki a hívő horogkereszties. — Végre is a nemzeti-szocializmus és a kommunizmus között nem is oly nagy a különbség. Várjon csak, meglátja...

Ez utóbbi, (különben a nemzetiszocializmus kétségbeesett helyzetét jellemző) „vélemény” támasztják alá egyes bölcs hir- és cikkszerkesztők is (még itt Erdélyben is), akik a két országot egyformán „kollektivistá” országnak keresztelik, bár nem tudnák hamarjában megmondani, milyen alapon.

E sok zavar, kétség és tanácstalanság természetes is: mindig találkoztunk vele, valahányszor a történelem hepe-hupás útján valamely állam, párt vagy kormány, a valóság adottságaihoz alkalmazkodva, nagyobb fordulat végrehajtására kényszerül. A fordulat annál meglepőbb.

mert egyszerre két vonalon, német-horogkeresztes és szovjet-szocialista oldalon ment végbe, hatása annál megrázóbb, hogy közvetlenül a nyílt harc előtt és közben ment végbe. Ami sok, az sok; az egyszerű polgár idegzete nem bír el ily sűrű és ily nehéz megrázkódtatásokat.

De végre is essünk már túl a megrázkódtatásokon, csillapodjunk és próbáljuk belátni, mi is történt? Ma már elég tisztán láthatjuk, mi volt: az angoloknak nem sikerült München után egymásnak uszitani Hitlert és Sztalint, miért is kénytelenek voltak rászánni magukat arra, hogy maguk végeznek — a franciák segítségével — a két ellenség közül a gyengébbikkel: Hitlerrel; s hogy időt nyerjenek és hogy a dolog könnyebben is menjen, megpróbálták a céljaik szolgálatába állítani az egyik ellenséget, a Szovjetuniót, de mivel nem szüntek meg ezt továbbra is ellenségnek tekinteni és főleg, mert nem akarták elszenvedni, hogy az együttműködésből a másíknak is, a vörös Szovjetnek is haszna származzék, ebből a segítségből nem lett semmi, de annyit mégis elértek, hogy közben jól felfegyverkeztek és a védekező álláspontról a támadó („bekerítő“) álláspontra tértek át, merték kockáztatni a szovjet-tárgyalások megszakadását és a szovjet-segítség elmaradását még a beállott közvetlen háborús veszélyben is, merték kockáztatni a háborút még a szovjet-segítség nélkül is; ezt látva és az angol-francia fölény tudatában, közvetlenül a végső döntés előtt Olaszország megvonta a támogatását Németországtól, amely így, szorongatott helyzetében, elszigeteltségében az ördöggel is, sőt, a vörös ördöggel is, hajlandó volt összefogni, csak hogy a helyzetből akár pillanatnyi kiutat is találjon. Ezért nagy árat kellett fizetnie: oda a japán szövetség, az antikomintern-paktum, a bolsevista-ellenes világ- és civilizáció-mentő szerep. De ha a többi államokról azt mondhatjuk, hogy a sok rossz megoldás közül a legkevésbé rosszat választották, amikor magatartásukat (Anglia és Franciaország — a hadüzenetet; Olaszország — a visszaállást; Szovjetunió — a megneemtámadási paktumot) eldöntötték, addig Németország számára a szovjetekkel való megegyezés volt az egyetlen lehetséges kiút. A másik: az Anglia előtt való fejhajtás, az adott helyzetben, oly nagyarányú fegyverkezés csúcspontján, a danzig kérdésben folyó agitáció legmagasabb hőfokán — a dicstelen és gyors bukást eredményezte volna.

Németország és a nemzetiszocializmus ezen az uton nagy árat fizetett. Azonfelül, amit fent már felsoroltunk, még azt is, hogy — amit Anglia nem engedett volna meg — megengedte a szovjet-állam nagy térhódítását és erősödését Nyugat felé. E hódítás nemcsak földrajzi és katonai értékű, mint Németország országfoglalásai, de — tekintve a nemzeti tagoltság függetlenségi alapon nyugvó és a szociális berendezkedések társadalmassító-népi szerkezetét — politikai és társadalmi hódítások is egyben, vagyis: véglegesek. Ezt Hitler nem tudja? Mi indítja hát rá, hogy megadja ezt az árat is (és még ki tudja, mit nem, más oldalakon és vonalakon!), amikor ezért valóban nem kap cserébe mást, mint amit az oroszok aláírtak: hogy nem támadják meg... Ennek is csak addig van talán érténye, amíg Németország jól bírja magát és nem kerül abba a helyzetbe, amelyben Lengyelország volt szeptember 17.-én, vagy ellenkezőleg: amíg — ami kevésbé valószínű — annyira fel nem javul a helyzete, hogy a győzelemre is számíthatna.

Mennyiben állhat fenn a német sajtónak az a népvigasztaló és kato-

nabuzdító beállítása, hogy Oroszország nyersanyagokkal, sőt hadiszerrel fogja majd Németországot segíteni? Feltehető, hogy — mint azt már a szovjetek törvény-rendeletbe is foglalták — előre-fizetés ellenében a szovjet szállít, amit lehet. Nem hadianyagot, mert arra magának van szüksége, petróleumot is csak nagyon keveset, mert arra is mind nagyobb szüksége lesz a saját céljaira. De hitelbe! Erre még az amerikaiak is gunyosan felnevetnek, akik bár sokkal több a feleslegük és vevőjük is sokkal „jobb“ (és győzelmében biztosabb), mégse ad hitelbe egy deka árut se.

És Németország vezetői mégse árulták el a maguk ügyét, se a német imperializmust, se a horogkeresztes pártot. Objektíve: az egyetlen lehetséges út, amelynek több mellékutján (Olaszország, Balkán, stb.) sok féleképp lehet manőverezni és némi-némi kilátás van arra is, hogy valamennyire elfogadható békénél köthetnek ki majd. Szubjektíve: talán hisznek az orosz bolsevizmus „nacionalista“ elfajulásában. Ne feledjük el, hogy a nemzetiszocializmus katonái és vezetői mélyen hívő lelkek s Hitler maga például, mint tudvalevő, mindenben éppugy kikéri házi csillagjosa tanácsát, mindent pénteken kezd és hisz a maga szent erejében és szerencsecsillagában. Anélkül tehát, hogy a partnerüktől hagynák magukat félrevezettetni, tévedhetnek annak megítélésénél. Nincs valószínűbb és természetesebb, mint az, hogy ezek a hívő nacionalisták higgyék azt, amit a polgári sajtó egyes bölcsei állítanak: hogy a szovjet-kollektívizmus és szocializmus is csak olyan, mint a német vagy olasz, alapjában nacionalisták... Különböző ez a tévhit elég nagy mértékben uralkodik sok maradi angol és francia diplomátának a gondolkodásán is.

Mondanunk sem kell, hogy mindazok a tulnaiv (vagy éppen tulvasz) politikusok (és tömegek), akik a szovjetek mai valóban új, aktivizálódott politikájában azok „degenerációját“ látják a nacionalizmus vagy imperializmus felé, vagy akik ennek bekövetkezésére számítanak — csalódni fognak. Végre is, bármilyen „kollektív“ festődik egyes, tényleg degenerálódott imperialista állam szerkezete egyesek képzetében vagy az illető államok propagandájában, ezeknek alapvető életfunkciója, amely a pénz-árú-pénz tőkés körforgásából áll, mindig halálosan éles ellentétben marad a szovjet állam életével, amely, külpolitikájának bármely fordulatában is kizárja azt, hogy valaki akár egy tüt is tőkés értékesítés céljából vásároljon... Amióta ez a minden egyebet uraló ellentét fennáll, a szocialista alapú, de tőkés államoktól környezett állam külpolitikája két taktikai fővonalnak felelt meg, ezeknek felelt meg ma is és ezeket követi minaddig, amíg az ellenséges környezet szigetelő-falát véglegesen át nem törte.

Ez a két fővonal: 1. A környező tőkés államok között fennálló ellentéteket a maga hasznára kihasználni, békében a saját határok békéjének biztosítására, háborúban azok kiterjesztésére. Ezen a vonalon a legideálisabb eredmény, ha a főbb imperialista államok egymássaleni háborúját a szovjet mint haszonélvező harmadik kíséri. — 2. Az imperialista államok keretén belül: a tömegek szimpátiájának, a nemzetközi összetartásnak biztosítása. Ezen a vonalon a legmagasabb eredmény: szocialista átalakulás egy vagy több tőkés államban.

E két vonal párhuzamosan halad, de jelentőségük sohse egyforma, sőt: a helyzet változásai szerint hol egyik, hol a másik van előtérben és érvényesül elsősorban. Amikor az 1. vonal főcélja (az ellenséges államok

háborúja egymásközt) látszik közelebbinek vagy már meg is valósult, akkor a második vonal szempontjai időlegesen háttérbe-szorulhatnak és viszont, amikor a 2. vonalon áll be fontos változás, pl. forradalmi hullám csap fel, akkor időlegesen szükségtelenné válhatik az egyik tőkés államcsoporttal a másik ellen való együttműködés. Ez a dialektikus váltógazdaság azonban sohse engedi meg egyik vagy másik vonalnak teljes ki-szorítását, ellenkezőleg, a kettőnek egymást ki kell egészítenie.

Ebből a szempontból nézve a szovjetek mostani taktikája, kül- és háborús politikájuk új fordulata kétségtelenül az első vonal tulsúlyát jelenti. Ilyen értelemben azokért a hatalmas helyzeti, területi és hatalmi előnyökért, amelyeket Moszkva a saját állam megvédése és erősítése vonalán (1 vonal) elért, bizonyos árat kell fizetnie a Németországgal harcban álló országok és németországi tömegek szovjetbarát szimpátiájának időleges megtorpanásában. Maguk az aktív baloldali rétegekben is, amelyek fenntartják a szociálista állammal szembeni együttérzésüket. bizonyos zavart idéz elő az a látszólagos ellentét, hogy míg nekik „életükkel és vérükkel“ kell harcolniok a horogkeresztes Németország ellen, szovjetbeli társaik ugyanannak a hatalomnak „zabot“ adnak. Egyelőre — amíg a tények által mindenki előtt meg nem világosodik — csak a fejlettebb nivón álló rétegek tudják felfogni, hogy az ellentét látszólagos, hogy a „zabot“ nem adják ingyen, hogy azért nemcsak aranyat, de hatalmi előnyöket is kérnek és kapnak cserébe és végül, hogy ez az ellentét az egészen belül fennálló lokális és időleges természetű, dialektikus ellentét: ugyanis míg nyugaton az az érdek, hogy a hitlerizmus terjedését harcol gátolják, keleten az lehet az érdek, hogy a szocializmus földrajzi határai biztosítva legyenek és ha lehet, nagyobbodjanak.

Ez a helyzet mostani képe. Hogy mit tartogat a jövő? Melyik vonal kerül tulsúlyba? Azt a háborús helyzet további alakulása dönti el. Akik az eseményeket magatartásukkal irányítják, bizonyára nem tévesztik szem elől, hogy míg egyfelől Németországtól, mint a leggyengébb ellenségétől ma „barátságos“ uton vagy a fait accompli „békés“ eszközével többet lehet elérni, mint háborúval vagy mint ugyanilyen eszközökkel a még mindig hatalmas Angliától, holnap esetleg odafejlődik és odafordul a helyzet, hogy Anglia-Franciaország, legyöngyülvén, több előnyt tudnak és akarnak felajánlani, ugyanakkor pedig a ma még talponálló német imperializmus az imperialista láncban azzá a „leggyengébb láncszemé“ lesz, amelyet egy jó lökés a társadalmi átalakulás örvényébe dönthet...

Ezzel a perspektívával látszik zárulni a négyhatalmi háború első, mondjuk: keleti fázisa.

A következő fázis — ha Keleten kisebb-nagyobb átalakulást és korrekurát hoz is — valószínűleg Nyugaton fog lejátszódni. De itt, Nyugaton ma még semmi látható mozgás. Szállóigévé lett a remarquei könyvcim: „Nyugaton a helyzet változatlan.“ Készülődés, készülődés. És bizonyos láthatatlan diplomáciai manőverek, amelyekről senki se tudja megmondani, vajjon a háború kiszélesítését vagy befejezését célozzák-e... Ezekben a kulissza-mozgásokban most is Anglia viszi a főszerepet, amelynek vezetőit most, miután Lengyelország nem állja útját Oroszország felé, talán megint vonzza a kísértés: a szovjetekhez keresni utat. Hiszen Németország mégiscsak ezen az uton sehezhető legkönnyebben. De még csak kísértésekről beszélhetünk... s ezt is csak talán-nal mondhatjuk... (K.)

A NÉMET-LENGYEL VILLÁMHÁBORU

A szemünk előtt lejátszódott német-lengyel összecsapás időtartamát tekintve olyan „villámháború“ volt, amelynek nincs párja az újabbkori haditörténelemben. A német támadás 3 hét alatt egy olyan 34 milliós és közel 400 ezer négyzetkilométer nagyságú államot roppantott össze, amelynek hadserege a korszerű kiképzés és felszerelés szinte valamennyi kellékének birtokában volt. Ilyen körülmények között, különösen a tájékozatlan kortárs előtt joggal merülhet fel az a látszat, mintha a támadó német hadsereg minden tekintetben „emberfeletti és ellenállhatatlan“ erőt képviselne, amellyel szemben (és ez a „következtetés“ a legveszedelmesebb defetizmus baktériumainak hordozója lehet) egyetlen más hatalom, de még több vagy akár valamennyi állam szövetsége sem vehetné fel a harcot a biztos és „villámgyors“ vereség tudata nélkül... Ezt a „benyomást“ a hozzá fűződő „következtetésekkel“ és „jóslatokkal“ együtt mindenkép' el kell vetnünk és rá kell mutatnunk azokra a valósággal egymásra torlódott képtelen méretű stratégiai, taktikai és organizációs, valamint politikai természetű hibákra, melyek a több, mint másfél milliós lengyel hadsereg katasztrófáját ténylegesen előidézték.

Mindenekelőtt: a lengyel hadseregnek a támadó haderővel szemben korántsem volt olyan számbeli gyengesége, amit a nem is egész 3 hét alatt bekövetkezett összeomlás komoly okául lehetne feltüntetni. A gyakoriság és a tüzéség ereje ugyyszólván teljesen egyenlő volt. Csupán a gépiesített osztagok, a harcikocsik és a légihaderő terén volt határozott számbeli fölény a németek javára, de ez sem olyan arányban, mely lényegesen más körülmények között a háború sorsát ilyen módon eldönthette volna! Ennél sokkalta súlyosabb tényezők idézték elő a lengyelek vereségét! Legjelentősebb ezek közül: a lengyel hadsereg kb. 98 százalékát kitevő dolgozó rétegek háború előtti életszínvonala, a fennállott rendszer élcsoportjával szembeni állásfoglalása, a politikai iskolázottság, az erkölcsi és szellemi előkészítés s a határozott célkitűzések ismeretének és tudatosításának teljes hiánya. Hogy ezek milyen sorsdöntő jelentőséggel esnek latba egy háborúban, két példával szolgálhatunk. Az első: A Szovjetunió ellen indított u. n. intervenció háborúk, mind a támadók teljes leverésével végződtek, jölehet az ellenforradalmi hadseregek Nyugatról kapott felszerelése sokszorosan fölötte állt a szovjeteknek, nem is említve, hogy Oroszország akkor már egy 4 éves háború súlyos sebeitől vérzett s ugyanakkor küzdenie kellett az ugyancsak Nyugat felől szervezett éhségblokáddal! A másik példa: a spanyol polgárháború, amelyben a teljesen magára hagyatott és hiányos felszerelésű köztársaságiak több, mint 2 évig állták a harcot a legválogatottabb német és olasz hadosztályokkal, huszonötshörös fölényű német és olasz légierővel, nehéztüzérséggel, tankezeldekekkel s a kifogástalan felszereléssel megerősített Franco-hadsereggel szemben, mindaddig, míg az árulás és a diverzió nem dőlték le orvul ellenállásukat!

A sajnálatos sorsú lengyel hadsereg az említett súlyos és alapvető bajokon kívül, még egy döntő tehertétellel: az angol-lengyel politikai és katonai szerződéssel indult harcba. Ez a tehertétel, két behozhatatlan hadászati hátrányt és annak minden katasztrófális velejáróját jelentette. Az egyik: az egyedüli mentséget jelentő szovjet segítség visszautasítása. (Ez

a visszautasítás ugyan csak részben ered az angol-lengyel szerződésből, mert másrészt teljesen megfelelt a lengyel kormányzat ismert politikai állásfoglalásának!) A másik: a lengyel hadsereg kénytelen volt *bevárni* a német támadást és ezzel a döntő jelentőségű kezdeményezést már a háború első percétől véglegesen átengedte a németeknek, mivel az angol-lengyel szerződés értelme szerint csak a már megtámadott Lengyelország számíthatott angol segítségre... De ugyancsak az angol-lengyel szerződésnek és a Londonból vett politikai irányításnak tudható be az is, hogy Lengyelország mozgósítását csak azon a napon fejezhette be, amikor a német támadás már megindult! (Időközben u. i., augusztus utolsó napjaiban, az angol kormány leállította a már megkezdett lengyel mozgósítást, bizonyos tárgyalások reményében...) A németek természetesen tisztában voltak mindezzel és fegyvereik eldördülésének pillanataig mindenféle „tárgyalási lehetőségekkel“ operáltak London és azon keresztül Varsó felé, hogy mennél inkább megzavarják a lengyel mozgósítás és felkészülés menetét. Így pl. alig pár nappal a támadás megindítása előtt, a „békés rendezés“ lehetőségének jeléül: szabadon engedtek néhány Danzigban letartóztatott lengyel főtisztviselőt és különböző új fizetési, vámügyi stb. szerződést irtak alá Lengyelországgal! Mindezek a manőverek valóságos iskolapéldái a „totális háború“ félrevezető, mindenféle diverziókat előidéző gyakorlatának.

De váratlanul érte Lengyelországot a német támadás azért is, mert a kitűnően működő német információs gépezettel szemben a lengyel hadsereg számára ez a fontos fegyver ugyszólván nem létezett! A lengyelek nem ismerték a német támadás időpontját s ez a tény — már a német támadás első óráiban — megzavarta egész védelmi tervüket. Ugyanigy nem volt tisztában a lengyel vezérkar azzal sem, hogy melyek lesznek azok a pontok, ahol a német hadsereg a legnagyobb átütő erővel indul a támadásra. Így pl. Csehszlovákia végleges bekebelezése, valamint Szlovákia német protektorátusának bejelentése, vagyis március óta, a lengyel vezérkar ugyszólván semmilyen hadállást nem épített ki a Kárpátok vonalán s csak a német csapatok Szlovákiába való bevonulásakor, alig két héttel a német támadás megindítása előtt, küldött sebtében csapatokat erre az igen fontos, a lengyel szénmedence és iparvidék kulcsát jelentő vonalra, holott a tájékozatlan előtt is nyilvánvaló volt, hogy a Moravska-Osztrava-Nyugati Beszkidek vonal a legveszedelmesebb pont Németország felől. (Ilyen körülmények között joggal tehető fel, hogy a lengyel-német háborút megelőző hetekben Erdélyben járt legjelentősebb lengyel kormánylap katonai „szakértőjének“ az a kijelentése, amely szerint „Szlovákia, azaz a Kárpátok felől lehetetlen német támadás a több, mint 1500 méter magas hegyek miatt...“ a lengyel vezérkar hasonló véleményét tükrözte vissza!) Ezek után természetes volt, hogy a német hadsereg a háború első 48 órájában bevette a Kárpátokban a Jablunka-szorost, amely pedig kellő módon kiépítve és megfelelő csapattestekkel védelmezve hónapokig állhatott volna ellen! A Jablunka-szoros bevétele egyuttal a sziléziai lengyel szénmedencébe s továbbmenően, a lengyel ipari központba való német behatolást is lehetővé tette.

A németek, az alig három hetes hadjárat alatt nem tettek egyebet, minthogy természetesen, azonnal és a lehető legnagyobb mértékben egymásután használták ki az ellenfél hadvezetésének hibáit! Így történt ez

az u. n. szárnytámadásokkal is, amelyeket a német hadsereg egymásután négyszer-ötször ismételt meg, anélkül, hogy a lengyel vezérkar legalább egyetlen egyszer is kitért volna a mindannyiszor azonos módon felállított csapda elől! Az első ilyen bekerítő oldalmozdulatot a keletporoszországi határ közelében, Graudenznél alkalmazta a német vezérkar. A Graudenz és azzal egyidejűleg délkelet-Pomeránia felől Bromberg ellen irányuló német támadás u. i. befogta és elvágta a több, mint 3 hadosztályból álló lengyel Korridor-hadsereget a délebbre felfejlődött lengyel erőktől és ezzel első győzelmét aratta. Ugyanezt az akciót másodszor a pozeni, harmadszor a Narew felső folyásánál álló, negyedszer pedig a Wielun körüli lengyel hadosztályokkal ismételte meg a német vezérkar, mindig sikeresen hagyva érintetlenül a lengyel centrumot és a főerőkkel való egyenes irányú megütközést, hogy azután a gépesített osztagokkal megkerülve és lerohanva a lengyel szárnyakat: gyors iramban hajtsa végre az annyira veszedelmes oldaltámadást. Ez a német taktika legszemléltetőbben a pozeni lengyel haderőkkel szemben mutatkozott meg, ahol Pozen-Varsó irányban egy kb. 250 kilométer hosszúságú, Kalisztól-Thornig kb. 150 km. széles „zsák” alakult ki az állandó német szárnyakciók eredményeként. Ebbe a zsákba szorult be a lengyel hadsereg jelentős része, miközben a németek, különösen Varsó körül, egyre szűkeobbe húzták össze a zsák nyakát! Ezen a ponton, szeptember 7-8.-áig a lengyel vezérkarnak alkalma nyílt volna a Lodz-Tomaszov vonalon, a zsák délkeleti részén, megfelelő erőösszevonás után kitérni és erőteljes ellentámadással a Tomaszov-Kielce-Krakkó vonalig előrenyomult német erők hátába kerülni. Ezt azonban elmulasztotta s ezért a pozeni lengyel hadosztályoknak csak a mardványai jutottak fel épségben Varsó felé, a zsák nyakáig, a többi ottrekedt.

Nyilvánvaló volt így, ilyen előzmények és ballépések után, hogy a lengyel hadsereg — mint annyian hitték — nem állhat meg Varsótól északra a Narew-Bug-Visztula vonalon sem. Az előretörő német divíziók u. i. annyira lépésről-lépésre követték a visszavonuló lengyel erőket s különösen a motorizált osztagokkal annyira nem hagyták azokat még lélekzethez sem jutni, hogy a megállás és újra való felfejlődés lehetősége itt sem adatott meg a lengyeleknek. Különösen jelentős szerepet kapott itt a számbelileg is fölényben lévő német légihaderő, amely alacsonyán szállva fedezte a folyókon való német hidverést és egyidejűleg megakadályozott minden lengyel átcsoportosítási és megállási kísérletet.

A német légihaderő különben nem alkalmazta a „totális háború” elméletében döntő tényezőként feltüntetett óriási méretű, több száz vagy ezer géppel történő légitámadást, hanem sokkal kisebb, 3-7-15-ös alakulatokban; de egyidejűleg több száz ponton is támadott. Ez a légi-taktika igen eredményesnek bizonyult.

A „totális háború” elméletében szereplő másik, ugyancsak döntő hatásúnak jelzett fegyver, a gáz alkalmazása is elmaradt, vagy legalább is alig említésreméltó formában jelentkezett a német-lengyel háborúban, amelynek menete újra beigazolta, hogy a döntő szó a korszerű eszközökkel ellátott gyalogságé, különösen, ha a megfelelő vezetés maximális mértékben képes kihasználni e gyorsított mozgású erő adottságait.

A lovasságnak, mint önállóan működő egységnek vagy akár, mint a többi főfegyvernemeket szervesen és szükségszerűen kiegészítő alakulat-

nak szerepe a minimálisnál is kevesebbére csökkent ebben a háborúban. A tankok és a légi haderő sokszorosan hatványozott erővel és eredményességgel léphet a helyére. Keletporoszországban a háború elején előretört és a német tankezredeket megrohamozó lengyel lovasság 1914-re emlékeztető bravurjai csak a lengyel legfelsőbb hadvezetés jóvátehetetlen hibaszériájához tartoztak és minden esetben a haláltmegvetően harcoló lovasezredek teljes lemészárlásához vezettek.

Ha összegezzük az előbbieket, úgy a következőkben foglalhatjuk össze a lengyel hadsereg összeomlásának okait:

1. A politikai rendszer mélyen fekvő strukturális betegségei.
2. Előbbi következményeként a széles néprétegek megfelelő erkölcsi, anyagi és szellemi előkészítésének hiánya.
3. Az összlakosság 40 százalékát kitevő nemzetiségek guzsbakötöttsége.
4. A lengyel vezérkar hírszolgálati szervének fogyatékoságai.
5. Tervezett elsődleges lengyel csapatmozdulatok, felvonulási irányok elárulása sajtó, szakirodalmi, stb. közlemények által amikor a német sajtó stb. közlemények éppen az igazi német támadási tervek helyének és időpontjának leplezését és a lengyelek előzetes és teljes félrevezetését szolgálták.
6. Nagyarányu megfélemlítési, „hipnotizáló“ propaganda, minden eszközzel, német oldalról s ennek teljes hiánya a lengyeleknél.
7. Földalatti repülőterek teljes hiánya. (A lengyel légiflotta jelentős részét a földön, az 1914-1918-as modelli repülőtereken pusztították el a német bombavetők).
8. Modern erődvonal hiánya, különösen az életbevágóan fontos déli (Kárpátok és Szilézia vonalon).
9. Sorozatos stratégiai hibák: különösen az ismételt német oldaltámadásokkal szemben.
10. A mutatkozott ellentámadási lehetőségek fel nem ismerése és elmulasztása.
11. Sorozatos beugrás az ugynevezett német „mágnes-mozdulatoknak“, amelyek célja az volt, hogy viszonylagosan jelentéktelen egységek félrevezető mozdulatai által és helyi látszatsikereknek az ellenfél részére való tervszerű átengedésével olyan rossz irányba tereljék és huzzák be maguk után az ellenfelet, hogy a német főerő ilyen módon fel szabadulva zavartalanul végezhesse el kítűzött feladatait. Pomerániában, Pozen tartományban, a Korridoron, Keletporoszországban és Sziléziában is teljes sikerrel működtek ezek a német egységek, amelyek „délibábjai“ a teljes bekerítés és megsemmisítés szakadékaiba rántották be mindenfelé a lengyel hadosztályokat, anélkül, hogy a lengyel vezérkar egyetlen egyszer is felismerte volna ezt a trükköt.
12. Valamennyi harci egység, de különösen a tankosztatok és a légi haderő, azaz a „mechanizált offenzíva“ két élcsapatának állandó kapcsolata és tökéletes együttműködése egymásközt és divízióik vezérkarával, rádióleadók útján, a németeknél s ennek a modern háborúban elengedhetetlen összeműködésnek teljes hiánya a lengyeleknél.
13. A nyugati szövetségesekkel szemben való teljes megkötöttségből származó hibák s ennek folytán az önálló akciók lehetetlensége.
14. Ezek következményeként a döntő fontosságú kezdeményezésnek az ellenség részére történt átengedése, a mozgósítás megakasztása, stb. Mindezekben a felsőbb helyről eredő hibákon a lengyel katonák önfeláldozó hősiessége mitsem segített. Végül pedig: Lengyelország nyugati szövetségesei a német-lengyel háború 19 napja alatt a rendelkezésükre álló hatalmas légi, tengeri és szárazföldi haderővel egyetlen egy olyan lépést sem tettek, amely bármilyen mértékben is gyengítette volna a német támadás által a lengyelekre zudult nyomást. Ehelyett úgy szólván

mozdulatlanul, katonailag 99.5 százalékos passzivitással nézték végig a lengyel hadsereg megsemmisülését.

Az előbbiekkal kapcsolatban rá kell világítanunk még a Szovjetunió hadseregének lengyelországi közbelépésére is. A Szovjetunió ezzel az akciójával kellő módon kívánta bebiztosítani magát északon a balti „hádháromszög“-re, délen pedig a Kárpátokra támaszkodva minden olyan nyugati meglepetéssel szemben, amely az európai politikai helyzet mai képeinek bármilyen bekövetkezhető újabb alakulásából származik. Ezzel egyidejűleg biztosította a Szovjetunió a vereckei szorosnál való jelenlétével Délkelet-Európa békéjét is. *(Keleti Sándor)*

SZEMLE, BIRÁLATOK

BALOGH EDGÁR ERDÉLYI HIVATÁSA

(Szerző „Iratlan történelem“ c. könyve alkalmából. — „Erdélyi Enciklopédia“ kiadása, Cluj 1939.)

Különösnek látszhatik, hogy egy könyvről szólván, a mű elé s szinte fölé helyezzük annak szerzőjét. De erre indít több fontos körülmény.

Elsősorban *maga a könyv*. „Iratlan történelem“ a címe (amelynek megválasztásánál az igen fontos szép-hangzás és olvasó-vonzás szempontján kívül bizonyára az is közrejátszott, hogy a könyv írója főleg a dunai népek még eddig iratlan *igazi*, elfogult nemzeti korlát-szempontoktól mentes történetének megteremtésére akarja irótársait mozgósítani) — de ugyanigy lehetett volna: iratlan *társadalom-szemlélet*, iratlan erdélyi *néprajz*, iratlan *nyelvszemlélet*, stb. A könyvnek minden fejezete — ha nem minden oldala — valamely társadalomtudományi vagy társadalompolitikai terület új *szempontokból* való áttekintését sürgeti, új célt mutat kutatásnak, elmélkedésnek és cselekvésnek. Természetes, hogy 150 oldalas könyvében (és az adott korlátozások között) szerző a maga *összefoglalóan* tömör vagy szemléltetően *leíró* módján a fenti kérdéseknek csak határvonalait rajzolhatta meg, úgyhogy az sokkal többet sejtet, mint amennyit meg is mond, sokkal szélesebbre nő, sokkal messzibbre mutat, mint amennyit készen elénk tesz. Így önkéntelenül a könyv szerzője felé irányul az olvasó érdeklődése, benne keresi a felvetett kérdések további, teljes megoldásának és beteljesülésének bő forrását. Nem csodálnám, ha könyve megjelenése után tucatszámra lépnének eléje kérdéseikkel, javaslataikkal és ösztönzéseikkel mindazok, akiket mai népi, nemzeti és társadalmi sorsunk kérdése nyugtalanít és ha nem így történik, az csak azok miatt a szerencsétlen földrajzi, társadalmi, nyelvi, stb. viszonyok miatt van, amely ma egy magyar (sőt: erdélyi magyar) könyvet s íróit oly kegyetlenül távoltartanak azoktól, akikhez és akikért szólnak...

Emellett a különösen termékenyítő eszmei gazdagsága mellett, amellyel ez a könyv annyira a szerzőhöz utalja az olvasót, még más szempontból is felhívja a figyelmet a szerző fontosságára. Mennél inkább elvetjük a